

Załącznik nr 2
do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego

dr Tomasz Kamiński,
Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Instytut Prawa Międzynarodowego
Zakład Międzynarodowego Prawa Publicznego
ul. Wybrzeże Kościuszkowskie 47, 00-347 Warszawa
t.kaminski@wpia.uw.edu.pl

Autoreferat
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

1. Imię i nazwisko:

TOMASZ KAMIŃSKI

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

21 maja 2001 roku – doktor nauk prawnych, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego;

Rozprawa doktorska: „Status poczty dyplomatycznej w świetle Konwencji Wiedeńskiej z 1961 roku”; promotor: dr hab. Stefan Sawicki, prof. Uniwersytetu Warszawskiego; recenzenci: prof. dr hab. Genowefa Grabowska, Uniwersytet Śląski; dr hab. Zdzisław Galicki, prof. Uniwersytetu Warszawskiego;

18 maja 1995 r. – magister prawa, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego;

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/artystycznych:

- od 2001 r. do 30.09.2017 – adiunkt w Zakładzie Międzynarodowego Prawa Publicznego Instytutu Prawa Międzynarodowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego;
- od 1.10.2017 r. – starszy wykładowca w Zakładzie Międzynarodowego Prawa Publicznego Instytutu Prawa Międzynarodowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego,
- od 2004 r. – adiunkt na Wydziale Cybernetyki Wojskowej Akademii Technicznej w Warszawie, w Instytucie Organizacji i Zarządzania; 2004 - 2009 w Zakładzie Nauk Humanistycznych; od 2009 roku w Zakładzie Bezpieczeństwa Narodowego.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789.):

a) Tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Jako osiągnięcie naukowe w zakresie prawa przedstawiam moją monografię pt. „*Status zatok historycznych. Studium prawnomiędzynarodowe*”;

b) Autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy,

- T. Kamiński, *Status zatok historycznych. Studium prawnomiędzynarodowe*, Warszawa 2018, Instytut Wydawniczy Europrawo Sp. z o.o.,

Recenzentami wydawniczymi publikacji są: ś.p. prof. dr hab. Leonard Łukaszuk (Instytut Stosunków Międzynarodowych, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, Uniwersytet Warszawski) i dr hab. prof. Uniwersytetu Warszawskiego Zdzisław Galicki (Instytut Prawa Międzynarodowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Warszawski).

c) Omówienie celu naukowego/artystycznego i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Przedłożone opracowanie monograficzne zostało poświęcone analizie statusu prawnego zatok historycznych z perspektywy prawa międzynarodowego. Kwestia ta zaliczana jest do najbardziej kontrowersyjnych zagadnień prawa morza, a jej zbadanie jest o tyle utrudnione, że pomimo podejmowanych prób status zatok historycznych nie został uregulowany w przyjętych po II wojnie światowej umowach międzynarodowych stanowiących kodyfikację prawa morza. Tymczasem instytucja ta, stanowi uzasadnienie dla włączenia w skład terytorium państwa

rozległych obszarów morskich, a wraz z nimi całego bogactwa wód i znajdujących się pod ich dnem zasobów mineralnych.

Nie chodzi więc bynajmniej o błahostkę, która omyłkowo została pominięta przez państwa przy okazji kodyfikacji prawa morza. Przeciwnie, rzecz jest to tak istotna, że pomimo kilku prób, nie udało się uzgodnić stanowiska co do sposobu i zakresu jej uregulowania. Instytucja zatok historycznych została nawet w 1934 roku określona przez G.C.Gidela mianem zaworu bezpieczeństwa w procesie kodyfikacji prawa morza. Była ona bowiem rozważana już w trakcie prac kodyfikacyjnych toczących się pod auspicjami Ligi Narodów, a następnie kontynuowana w czasie prac prowadzonych w ramach ONZ. I choć prace te nie zakończyły się przyjęciem regulacji określającej status prawny zatok historycznych, to zawarte w ich wyniku konwencje międzynarodowe wskazują, że ich postanowienia nie znajdują zastosowania do określenia statusu zatok historycznych, potwierdzając istnienie tej instytucji. Ogrom przedstawionego przy tej okazji materiału, ułatwia zaś szczegółową analizę tego zagadnienia.

Podstawowym zadaniem badawczym pracy jest pogłębiona analiza instytucji zatok historycznych okolonych terytorium lądowym jednego państwa nadbrzeżnego. Brak skodyfikowanych norm międzynarodowego prawa zwyczajowego regulujących tę instytucję implikuje jednak postawienie kolejnych pytań. Czy w tym przypadku mamy do czynienia z instytucją uregulowaną normami prawa międzynarodowego, czy też jedynie z pewną koncepcją doktrynalną, opartą na praktyce państw stanowiącej być może naruszenie norm prawa międzynarodowego dotyczących zasad wyznaczania morskich obszarów przybrzeżnych? Jak wygląda teoretyczne i prawne uzasadnienie tej koncepcji? I wreszcie, jeżeli przyjmiemy, że jest to instytucja międzynarodowego prawa zwyczajowego, to jaki jest zakres tej regulacji oraz perspektywy dalszego stosowania tej instytucji?

Celem pracy nie było jednak wyłącznie przeprowadzenie szczegółowych badań instytucji zatok historycznych w świetle obowiązujących norm międzynarodowego prawa zwyczajowego. Interesowało mnie również, znalezienie powodów stojących za, zaiste, zdumiewającym pominięciem szczegółowego uregulowania badanego zagadnienia w przyjętych po II wojnie światowej wielostronnych umowach międzynarodowych. I choć brak woli politycznej państw jest tu trafnie nasuwającym się wnioskiem, to interesujące wydawało się zbadanie, czy i w jakim kształcie kwestia ta miała szansę na uwzględnienie jej w konwencjach kodyfikujących prawo morza.

Podstawową metodą badawczą wykorzystaną w pracy jest analiza porównawcza różnych aktów prawa międzynarodowego i wewnętrznego pozwalająca m.in. na zbadanie praktyki państw stanowiącej tworzywo dla norm międzynarodowego prawa zwyczajowego regulujących status zatok historycznych. Pomocniczo stosowana jest również metoda historyczno-porównawcza dla wykazania genezy badanej instytucji i przebiegu prac kodyfikacyjnych.

Podstawę źródłową pracy stanowią rozmaite akty normatywne: multilateralne i bilateralne umowy międzynarodowe oraz akty prawa wewnętrznego regulujące status morskich wód wewnętrznych państwa, a wraz z nim status zatok historycznych. W przeważającym zakresie jest to przy tym analiza postanowień konwencji genewskiej o morzu terytorialnym i strefie przyległej z 1958 roku (KGMT) oraz konwencji o prawie morza zawartej w 1982 roku w Montego Bay (KoPM), jako wielostronnych umów międzynarodowych stawiających sobie za cel dokonanie kodyfikacji i progresywnego rozwoju międzynarodowego prawa morza.

Wykorzystane zostały ponadto prace przygotowawcze Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ oraz materiały z konferencji międzynarodowych poświęconych przygotowaniu i przyjęciu tych umów. Niemniej jednak, ze względu na fakt, iż pogłębiona analiza instytucji zatok historycznych wymagała cofnięcia się do prac kodyfikacyjnych prowadzonych w ramach Ligi Narodów, w pracy wykorzystano materiały przygotowawcze Komitetu Ekspertów ds. progresywnej kodyfikacji prawa międzynarodowego, Komisji Przygotowawczej konferencji haskiej, jak i samej konferencji z 1930 roku. Dla pełniejszego zobrazowania omawianej instytucji powoływane jest orzecznictwo trybunałów międzynarodowych i sądów krajowych, fragmenty korespondencji dyplomatycznej, opracowania międzynarodowych towarzystw naukowych oraz poglądy przedstawicieli doktryny prawa międzynarodowego. Biorąc jednak pod uwagę szeroki zakres czasowy przeprowadzonych badań, a wraz z nim nawarstwienie się materiału poświęcanego niekiedy nie tyle obiektywnej analizie zagadnienia, co uzasadnieniu działań państwa wysuwającego dane roszczenia terytorialne, starałem się także koncentrować na badaniu poglądów doktryny w zakresie pozwalającym na wyświetlenie praktyki państw. Należy również dodać, że biorąc pod uwagę ponad dwuletni okres prac nad książką, przeprowadzona analiza obejmuje, co do zasady, źródła opublikowane do końca 2016 roku.

Książka składa się z dziesięciu rozdziałów. Pierwszy z nich został poświęcony przedstawieniu kształtowania się reguł określających dopuszczalny zasięg władztwa państwowego nad wodami przybrzeżnymi w ujęciu historycznym. Należy wskazać, że o ile jeszcze w czasach średniowiecza, a nawet w początkowym okresie czasów nowożytnych mocarstwowe marzenia państw przekładały się bezpośrednio na tendencje do zajmowania jak najrozleglejszych akwenów morskich, to dalszy rozwój prawa morza determinowany był dwiema przeciwstawnymi tendencjami. Z jednej strony było to dążenie do zapewnienia swobodnej wymiany handlowej leżące u podstaw zasady wolności żeglugi morza pełnego, z drugiej zaś chęć zapewnienia kontroli nad jak najszerszymi obszarami morskimi przylegającymi do terytoriów lądowych państw. Dążenia te znalazły swoje odzwierciedlenie w koncepcjach *mare liberum* i *mare clausum* stanowiących doktrynalne uzasadnienie dla praktyki państw. Mocarstwa morskie dysponujące zarówno potężną flotą handlową, jak i marynarką wojenną były z reguły zainteresowane poddaniem jak najrozleglejszych obszarów zasadzie wolności mórz właściwej dla statusu morza pełnego. Natomiast państwom o mniejszym potencjale zależało raczej na jak najpewniejszym umocnieniu swojej pozycji prawnej w możliwie jak najszerszych strefach przybrzeżnych. Efektem ścierania się tych dwóch przeciwstawnych dążeń i koncepcji było stopniowe kształtowanie się reguł określających dopuszczalny zasięg władztwa państwa nadbrzeżnego na wodach przybrzeżnych, stanowiący załączek współcześnie obowiązujących reguł określających zasięg wód terytorialnych. Dotyczyły one nie tylko szerokości pasa wód, który współcześnie określamy morzem terytorialnym ale i kryteriów pozwalających na zajmowanie zatok morskich wchodzących w skład terytorium państw.

Drugi rozdział monografii przedstawia genezę statusu prawnego zatok morskich. Rozwój norm określających dopuszczalną wielkość zatok podlegających włączeniu w skład terytorium państwa odbywał się wraz z kształtowaniem się reguł określających dopuszczalną szerokość wód terytorialnych. W rozdziale tym omówione zostały także pojęcia zatoki w sensie geograficznym i w sensie prawnym oraz próby kodyfikacji statusu zatok prowadzone w ramach Ligi Narodów, które zakończyły się przyjęciem propozycji pozwalającej na zajmowanie zatok

o szerokości wejścia nie przekraczającej 10 mil. Jednak brak porozumienia państw co do maksymalnej szerokości morza terytorialnego przesądził wówczas o fiasku konferencji haskiej z 1930 roku i nieprzyjęciu konwencji regulującej status wód terytorialnych.

Trzeci rozdział monografii poświęcony został genezie i rozwojowi instytucji zatok historycznych, przy czym podobnie jak w przypadku poprzedniego rozdziału cezurę czasową stanowiły prace kodyfikacyjne podejmowane w ramach Ligi Narodów. Termin „zatoka historyczna” po raz pierwszy został użyty w 1910 roku w orzeczeniu arbitrażowym wydanym w sporze pomiędzy Wielką Brytanią a Stanami Zjednoczonymi, dotyczącym łowisk północnego Atlantyku. Trybunał dostrzegł wówczas występującą w XVIII i XIX wieku praktykę wysuwania roszczeń terytorialnych dotyczących zatok, z powołaniem się na umowy międzynarodowe i utrwaloną praktykę państw i stwierdził, że akweny te mogą nosić miano zatok historycznych. Koncepcja ta, która zastała rozwinięta przez L.M.Drago w opinii odrębnej do wskazanego orzeczenia, stała się następnie przedmiotem rozważań podczas prac kodyfikacyjnych podjętych w ramach Ligi Narodów. Warto przy tym zauważyć, że o ile w początkowym stadium tych prac prowadzonych przez powołany w 1924 roku Komitet Ekspertów ds. progresywnej kodyfikacji prawa międzynarodowego, zarysowała się tendencja do uznania sytuacji zatok historycznych za jedyny wyjątek od uregulowań dotyczących statusu zatok zwykłych, to katalog ten zdawał się ulegać stopniowemu rozszerzaniu. Ustalenia haskiej konferencji kodyfikacyjnej z 1930 roku zawarte w raporcie Drugiej Komisji nie zawierały już bowiem propozycji uregulowania kwestii zatok historycznych, wskazując lakonicznie na konieczność respektowania praw przysługujących państwom do różnych akwenów przybrzeżnych wspartą wnioskiem o podjęcie dalszych badań w oparciu o nadesłany przez państwa materiał dotyczący wyznaczonych przez nie linii podstawowych. Postanowienie to wskazywało na potencjalną wielotorowość dalszych badań, które oprócz statusu zatok historycznych mogłyby objąć pojawiające się już wówczas sugestie co do historycznego statusu także innych, niż zatoki, akwenów morskich, jak również ewentualne uzupełnienie tej problematyki o akweny zajmowane ze względu na aktualne, a nie historycznie uzasadnione, względy bezpieczeństwa państwa lub skandynawski model prostych linii podstawowych.

Pięć następnych rozdziałów pracy poświęcone zostało analizie statusu prawnego zatok morskich w świetle obowiązujących konwencji międzynarodowych, regulujących m.in. status wód terytorialnych, przyjętych w ramach prac prowadzonych po II wojnie światowej przez Organizację Narodów Zjednoczonych. Omówienie statusu zatok historycznych wymagało przeprowadzenia całościowej analizy statusu prawnego zatok morskich dokonanej na podstawie prac związanych z prowadzonymi przez społeczność międzynarodową, rozumianą na potrzeby monografii jako ogół państw, próbami skodyfikowania zagadnień prawa morza. Tak się bowiem składało, że zarówno kwestia statusu zatok w ogóle, jak i zatok historycznych w szczególności, była na tym forum zawsze obecna, a próby opracowania projektu stosownej regulacji spotykały się z reguły z żywym zainteresowaniem państw.

Rozdziały czwarty i piąty monografii zawierają analizę prac przygotowawczych, prowadzonych w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku, przez Komisję Prawa Międzynarodowego ONZ (KPM ONZ), jak i postanowień konwencji genewskiej o morzu terytorialnym i strefie przyległej z 1958 roku (KGMT) dotyczących statusu tzw. zatok zwykłych, określanych też w literaturze mianem zatok w sensie prawnym (*the juridical bay*), a więc akwenów stanowiących zatokę w rozumieniu KGMT, o szerokości wejścia nie większej

niż 24 mile. Badania te pozwoliły m.in. na wykazanie, że test półkola stanowiący jedno z kryteriów warunkujących możliwość zaliczenia danego zagłębienia wybrzeża do zatok zwykłych, nie stanowił w chwili jego wprowadzenia kodyfikacji istniejącej normy prawa zwyczajowego. Skoro zaś test półkola jako norma prawa zwyczajowego nie istniał w prawie międzynarodowym przed nazwaniem go przez Komisję, to tym bardziej nie można było wymagać jego spełniania przez zatoki włączone do morskich wód wewnętrznych państwa z powołaniem się na tytuł historyczny. W tym ujęciu test półkola jawi się więc, wyłącznie jako propozycja nowego uregulowania, mającego, jak podkreślała KPM ONZ, umożliwić likwidację nadużyć w procesie delimitacji zatok. Propozycja ta, zarówno w czasie prac KPM ONZ, jak i zawierania konwencji genewskiej o morzu terytorialnym i strefie przyległej, z pewnością nie stanowiła więc kodyfikacji istniejącej normy zwyczajowej. Należy również przyjąć, że nawet ewentualne późniejsze uzwyczajenie się tego kryterium w okresie po zawarciu KGMT, będące przede wszystkim efektem szerokiego przyjęcia KoPM nie znajduje odniesienia do sytuacji zatok historycznych.

Prowadzony wywód wymagał również zaprezentowania koncepcji prostych linii podstawowych (PLP) omówionej w rozdziale VI książki. Umożliwia ona państwom o dobrze rozwiniętej linii brzegowej (na wzór poprzecinanego licznymi fiordami i częściowo okolonego szczególną formą skalną zwaną skałochronem (Skjærgård) wybrzeża Norwegii), na zajęcie sporych akwenów wód przybrzeżnych obejmujących także zatoki. Należy też podkreślić, że naginanie, a czasem wręcz jawne łamanie reguł dotyczących wyznaczania systemów prostych linii podstawowych określonych w KGMT i KoPM, odpowiada w dużym stopniu za proliferację, wysuwanych w ostatnich kilku dekadach, roszczeń do obszarów przybrzeżnych. Trudno jednak nie odnieść wrażenia, że w pewnym stopniu odpowiedzialność za ten stan rzeczy ponoszą przewidziane w tych konwencjach zasady wyznaczania systemów PLP. Opierają się one bowiem na subiektywnych testach i są dalekie od precyzji. Aplikacja tych przepisów mających stanowić próbę kodyfikacji istniejących w danym zakresie norm zwyczajowych, wskazuje na stosowanie przez państwa nadbrzeżne wykładni rozszerzającej, prowadzącej niekiedy do ewidentnego naruszenia przysługującego im prawa. Zwalczanie nadużyć jest jednak utrudnione ze względu na brak normy powszechnego prawa międzynarodowego ustalającej kompetencję obowiązkową trybunałów międzynarodowych. Skutkiem tego opiera się ono z reguły na protestach dyplomatycznych, wspieranych niekiedy przez działania operacyjne mocarstw morskich potwierdzających determinację tychże do obrony praw przysługujących społeczności międzynarodowej na obszarach nie wchodzących, ich zdaniem, w skład morskich wód wewnętrznych państwa nadbrzeżnego. Takie działania podejmowane są np. przez USA w ramach wprowadzonego w 1979 roku programu FON (*Freedom of Navigation Program*). Zakłada on uzupełnianie działań dyplomatycznych podejmowanych przez Departament Stanu działaniami operacyjnymi marynarki wojennej, w sytuacjach w których USA jako mocarstwo morskie przeciwstawiają się nadmiernym, ich zdaniem, roszczeniom morskim państw nadbrzeżnych, ze względu na ich negatywny wpływ na prawa żeglugowe, zarówno w zakresie żeglugi morskiej jak i powietrznej przysługujące pozostałym członkom społeczności międzynarodowej. Należy dodać, że analogiczne działania podejmowane są również w przypadku nadmiernych, zdaniem USA, roszczeń do zatok historycznych.

Kolejne dwa rozdziały monografii poświęcono analizie prac kodyfikacyjnych prowadzonych zarówno w czasie, jak i po, konferencji genewskiej z 1958 roku, nad

wprowadzeniem uregulowań dotyczących statusu zatok historycznych. Kwestia ta nie została jednak ostatecznie uwzględniona w treści KGMT i bliźniaczych rozwiązaniach przyjętych w KoPM, jeżeli nie liczyć wzmianki zawartej w ostatnich paragrafach artykułów regulujących sytuację zatok zwykłych, które wskazują, że postanowień zawartych w tych artykułach nie stosuje się do tak zwanych zatok "historycznych". Można byłoby stwierdzić, że kwestia ta została w zasadzie znowu pominięta, gdyby nie powyższe odesłanie oraz przyjęcie przez konferencję genewską rezolucji nr VII. Została ona skierowana do Zgromadzenia Ogólnego ONZ z wnioskiem co do zapewnienia podjęcia badań nad zagadnieniem wód historycznych, wraz ze statusem zatok historycznych oraz rozesłania wyników tych badań do wszystkich państw będących członkami ONZ.

Brak uregulowania statusu prawnego zatok historycznych, pomimo istotnego znaczenia tej kwestii w procesie kodyfikacji prawa morza może wydawać się zaskakujący. Niemniej jednak, analiza prac Pierwszego Komitetu pozwala na postawienie tezy, że był to efekt usilnych starań podjętych przez przedstawicieli państw będących mocarstwami morskimi. Wprowadzenie pojęcia zatok historycznych do tekstu umowy międzynarodowej jako wyjątku od ogólnej reguły delimitacji zatok zwykłych, przy jednoczesnym niepodjęciu prac merytorycznych nad tym zagadnieniem podczas konferencji genewskiej pozwoliło bowiem na uniknięcie ryzyka powiązania koncepcji zatok historycznych z popieraną przez nowopowstałe państwa koncepcją zatok o żywotnym znaczeniu dla bezpieczeństwa państwa. W innym wypadku konferencja mogłaby bowiem redefiniować pojęcie zatok historycznych, bądź też np. poszerzyć kategorię wyjątków o zatoki żywotnie istotne dla bezpieczeństwa państwa. Koncepcja ta pojawiała się bowiem niezmiennie w tle rozważań kodyfikacyjnych dotyczących instytucji zatok historycznych, stanowiąc swoisty postulat rozszerzenia wyjątków od reguł ogólnych określających zasady delimitacji zatok morskich. Przymuszalny brak porozumienia w tej sprawie mógłby grozić nawet zerwaniem konferencji. Tymczasem w myśl rezolucji nr VII podjęte badania musiały siłą rzeczy skupić się na analizie statusu wód i zatok historycznych w tradycyjnym, zwyczajowym, rozumieniu tych pojęć. Zadaniem prowadzącego te badania gremium miała być bowiem pomoc w ustaleniu zakresu normy prawnej, wyprowadzanej z przepisu zawartego w art. 7§6 konwencji genewskiej o morzu terytorialnym i strefie przyległej. Jego mandat nie obejmował więc działań *de lege ferenda* koncentrując się na zbadaniu istniejącego statusu prawnego opartego na prawie zwyczajowym. W następstwie przyjęcia tej rezolucji, w 1962 roku opracowane zostało przez Sekretariat ONZ stosowne studium poświęcone reżimowi prawnemu wód historycznych włącznie z zatokami historycznymi (Studium ONZ z 1962 roku), stanowiąc do dziś najpełniejszy dokument międzynarodowy poświęcony temu zagadnieniu.

Ostatnie dwa rozdziały monografii stanowią próbę zmierzenia się z teoretyczno-prawnym ujęciem badanej instytucji zwieńczoną propozycją definicji zatok historycznych. Należy przy tym nadmienić, że w wydanym w 2016 roku orzeczeniu w filipińsko - chińskim sporze dotyczącym Morza Południowochińskiego Stały Trybunał Arbitrażowy podkreślił, że pojęcie tytułu historycznego używane przez KoPM powinno być rozumiane w szczególnym kontekście wynikającym z ewolucji międzynarodowego prawa morza.

W rozważaniach dotyczących charakteru prawnego zatok historycznych zwrócono uwagę na przeciwstawne poglądy doktryny lokujące tę instytucję bądź jako wyjątek od ogólnych reguł delimitacji zatok morskich determinowanych przez zasadę wolności mórz i

ograniczających prawa państw do zajmowania stosunkowo niewielkich akwenów przybrzeżnych, bądź też jako pozostałość dawnych roszczeń opartych na doktrynie *mare clausum*, stanowiących swego czasu zasadę równorzędną dla wolności morza pełnego. Kwestia ta jest o tyle istotna, że opowiedzenie się za jedną z tych teorii implikuje wybór podstawy prawnej nabycia tytułu prawnego do danego akwenu. Otóż, w przypadku przyjęcia pierwszego punktu widzenia nabycie tytułu prawnego do wód zatoki opiera się z reguły na koncepcji zasiedzenia (rozumianego jako *acquisitive prescription*), dokonywanego wobec całej społeczności międzynarodowej będącej beneficjentem zasady wolności mórz. Natomiast opowiedzenie się za drugą z tych metod oznaczałoby dopuszczenie zajęcia danych akwenów w wyniku tzw. zawłaszczenia ziemi niczyjej (okupacji), skoro chodziłoby o obszary zajęte przed ugruntowaniem się zasad wyznaczania zasięgu morza pełnego.

Kolejna teoria uzasadniająca nabycie praw suwerennych do zatoki historycznej podkreśla samoistny charakter tytułu historycznego, który miałby kształtować, czy też utwardzać się, zyskując moc *erga omnes* w swoistym procesie konsolidacji. Idea ta pojawiła się na tle orzeczenia MTS z 1951 roku zapadłego w anglo-norweskim sporze dotyczącym rybołówstwa, które wskazało, że w danej sytuacji podstawą tytułu była konsolidacja dawnych praw, podtrzymywanych przez wieki przez Norwegię. W świetle tej teorii tytuł historyczny dla swej skuteczności wymaga bowiem utrwalenia (skonsolidowania), które zapewnia mu nieprzerwane wykonywanie praw tolerowane przez społeczność międzynarodową. Koncepcja konsolidacji historycznej, która została rozwinięta przez Ch.de Visschera, będącego jednym z sędziów we wskazanym sporze, zdaje się wręcz idealnie nadawać na uzasadnienie legalności nabycia tytułu dla zatok historycznych. Jej podstawowym atutem jest zgrabne ominięcie powołania się na instytucję zasiedzenia, której stosowanie w prawie międzynarodowym uważane jest za mocno kontrowersyjne, przy jednoczesnym zachowaniu korzyści płynących z zastosowania zbieżnych z nią rozwiązań opierających tytuł na utrwalonym w praktyce przyzwoleniu społeczności międzynarodowej. Pozwala to na powołanie się samodzielnie na tytuł historyczny bez przyznawania, że pierwotny tytuł zajęcia danego akwenu mógł mieć charakter wadliwy, co niejako automatycznie kojarzy się w przypadku powołania się na instytucję zasiedzenia.

W doktrynie przedmiotu oprócz tytułu historycznego (*historic title*) wyróżnia się także niekiedy pojęcie tytułu pradawnego (*ancient title*), przy czym ten drugi jest jeszcze głębiej osadzony w czasie odwołując się do okresu sprzed triumfu doktryny *mare liberum* nad *mare clausum*. Rozróżnienie to posiada swe konsekwencje dowodowe dotyczące wzajemnych relacji pomiędzy elementem czasu a przyzwoleniem ze strony innych państw. O ile bowiem w przypadku tytułu pradawnego sam fakt sprawowania władztwa od niepamiętnych czasów ma ciężar gatunkowy pozwalający uczynić go osią dowodu, to tytuł historyczny, jako pływający w owej historii osadzony, wymaga wykazania szerokiej akceptacji stanu faktycznego ze strony innych państw, stanowiącej swoistą pieczęć potwierdzającą nabycie tytułu suwerennego. Wydaje się, że ślad tego rozumowania znajdujemy w propozycjach wysuwanych przez Instytut Prawa Międzynarodowego i Stowarzyszenie Prawa Międzynarodowego w XIX wieku, gdzie pierwsze propozycje kodyfikacyjne z lat dziewięćdziesiątych tegoż stulecia wskazywały wyłącznie na upływ czasu jako czynnik warunkujący powstanie tytułu historycznego. Natomiast prace podjęte w początkach XX wieku zwracały już uwagę na dodatkowy element w postaci przyzwolenia jako warunek nabycia tytułu.

Podsumowanie rozważań ujęte w dziewiątym rozdziale pracy zawiera uwagę, że analiza sytuacji poszczególnych akwenów wobec których wysuwane są roszczenia oparte na tytule historycznym powinna być dokonywana zgodnie z zasadami intertemporalnymi znanymi jako zasada związków czasu, która zakłada że skutki zdarzeń mających miejsce w przeszłości, z którymi będziemy mieć do czynienia w przypadku roszczeń do zatok historycznych, powinny być oceniane zgodnie ze stanem prawa międzynarodowego obowiązującego w momencie ich zaistnienia.

Ostatni rozdział pracy zawiera analizę kryteriów roszczenia do zatok historycznych sporządzoną według klasyfikacji przyjętej w Studium ONZ z 1962 roku, które uważane jest za autorytatywny zapis praktyki międzynarodowej w zakresie dochodzenia i potwierdzania zwyczajowo ukształtowanych praw do zatoki historycznej. Studium ONZ z 1962 roku podkreśla, że w celu ustalenia czy w danym przypadku mamy do czynienia z wodami historycznymi należy zbadać trzy elementy. Pierwszym z nich jest zakres władztwa wykonywanego nad danym akwenem przez państwo występujące z roszczeniem. Drugim, ciągłość tego władztwa, wykonywanego (pozwolę sobie dodać) przez czas na tyle długi aby wszystkie zainteresowane państwa mogły, działając bez zbędnej zwłoki, znaleźć odpowiedni czas i formę na właściwą reakcję ów tytuł podważającą. Reakcja ta bowiem, a właściwie oszacowanie jej skutków stanowić ma trzecie, decydujące kryterium dla ewentualnego ukształtowania się roszczenia do zatoki historycznej. Podsumowując, o ukształtowaniu się tytułu historycznego ma przesądzić rozciągnięcie władztwa na dany akwen przez państwo nadbrzeżne i otwarte wykonywanie władzy suwerennej tamże, przez istotny okres czasu, za wiedzą i przyzwoleniem (*acquiescence*), rozumianym jako tolerowanie roszczenia, ze strony innych państw. Tolerowanie zrównywane jest z milczącym przyzwoleniem ze strony społeczności międzynarodowej. Brak tej tolerancji powinien objawiać się w formie protestu, który powinien pochodzić od jak najszerzego kręgu państw, ze szczególnym uwzględnieniem państw sąsiedzkich oraz mocarstw morskich mających interesy globalne. Powinien on również co do zasady być ponawiany, a co więcej państwa nie powinny poprzestawać na składaniu protestów dyplomatycznych, lecz w miarę możliwości podejmować także dalsze działania celem rozwiązania zaistniałego sporu. W doktrynie przedmiotu znajdujemy również pogląd, że protest może zostać wsparty działaniami państwa wykazującymi determinację dla obrony swoich racji, które niejako przy okazji zgodne są z interesem społeczności międzynarodowej polegającym na nieograniczaniu obszaru morza pełnego. Należy również podkreślić, że zapobiec ukształtowaniu się prawa mogą tylko działania podjęte przed tzw. datą krytyczną, rozumianą jako moment ukształtowania się (skonsolidowania się) tytułu historycznego.

W tym kontekście warto także zwrócić uwagę na restryktywne stanowisko zajęte przez Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych w sporach kompetencyjnych pomiędzy poszczególnymi stanami a federacją, dotyczących dysponowania obszarem dna morskiego należącego do wód stanowiących, zdaniem władz stanowych, zatoki historyczne. Sąd ten podkreślił bowiem, że uznanie tytułu historycznego może mieć miejsce tylko wówczas jeżeli zostanie on wykazany ponad wszelką wątpliwość, a za jedyny dowód bezsprzecznie wskazujący na charakter danego akwenu jako morskich wód wewnętrznych uznał wydanie regulacji zabraniającej żeglugi jednostkom podnoszącym obcą banderę. Należy zauważyć, że tezy te, choć sformułowane formalnie rzecz biorąc tylko na wewnętrzny użytek USA, mają również istotne znaczenie prawnomiędzynarodowe, wspierając działania tego państwa w

konsekwentnym sprzeciwianiu się większości pojawiających się roszczeń do zatok i wód historycznych.

Całość wyводу uzupełniają rozważania dotyczące doktryny żywotnych interesów państwa i szczególnych uwarunkowań geograficznych zatoki jako elementów nie będących samoistną podstawą nabycia tytułu prawnego, lecz traktowanych jako wzmocnienie roszczenia opartego na tytule historycznym. Rozdział ten zawiera również wzmiankę dotyczącą sytuacji prawnej zatok o kilku państwach nadbrzeżnych zajmowanych przez nie z powołaniem się na tytuł historyczny.

Podsumowaniem prowadzonych badań jest próba autorskiego zdefiniowania pojęcia zatok historycznych, uwzględniająca stanowisko wyrażone przez MTS w orzeczeniu wydanym w 1982 roku w sporze pomiędzy Tunezją a Libią dotyczącym szelfu kontynentalnego, gdzie trybunał zauważył, że w prawie międzynarodowym nie występuje jednolity reżim prawny dotyczący wód lub zatok historycznych, a zamiast tego możemy mówić o poszczególnych reżimach prawnych dotyczących każdego konkretnego przypadku dotyczącego wód historycznych lub zatok historycznych. Stanowisko to zdaje się dostrzegać potencjalną różnorodność podstaw prawnych sprawowania tytułu suwerennego nad tymi akwenami przez państwo nadbrzeżne, który może opierać się bądź na tytule historycznym, bądź też na tytule pradawnym. Rozróżnienie to znajduje zaś swoje odzwierciedlenie w kryteriach dowodowych dotyczących przede wszystkim zakresu przyzwolenia niezbędnego dla ukształtowania się tytułu. Wydaje się, że definicja zatoki historycznej powinna także zostać skonstruowana na pewnym poziomie ogólności pozwalającym na wskazanie cech wspólnych dla tej koncepcji, przy pełnej świadomości różnic występujących na wyższym poziomie uszczegółowienia. I tak, biorąc pod uwagę definicję wód historycznych przedstawioną w orzeczeniu MTS w sprawie rybołówstwa z 1951 roku proponuję, aby terminem zatoka historyczna określać akwen morski będący zatoką w sensie geograficznym, którego wody traktowane są jak morskie wody wewnętrzne, a państwo nadbrzeżne wykonuje tam swe władztwo suwerenne na mocy tytułu historycznego lub tytułu pradawnego.

Pracę zamyka zakończenie rekapitulujące całość dokonanej analizy.

Przedstawiona definicja sformułowana została na tle obowiązujących norm prawa zwyczajowego i mogłaby zostać wzięta pod uwagę w przypadku podjęcia prac kodyfikacyjnych dotyczących prawnomiędzynarodowego statusu zatok historycznych. Niemniej jednak dotychczasowy przebieg prac kodyfikacyjnych prowadzonych na forum organizacji międzynarodowych zdaje się wskazywać, że poddanie tej kwestii regulacji traktatowej w przewidywalnym horyzoncie czasowym należy uznać za mało prawdopodobne.”

Opracowanie przedłożonej monografii traktuję jako głos w trwającej międzynarodowej debacie naukowej dotyczącej nie tylko statusu zatok historycznych ale także szerzej rozumianej kategorii wód historycznych oraz akwenów zajmowanych przez państwa nadbrzeżne w oparciu o wyznaczone przez nie systemy prostych linii podstawowych. I choć nie zakładano określonego wykorzystania praktycznego wypracowanych ustaleń, to wydaje się że mogłyby one przyczynić się do wypracowania stanowiska prawnego rządu polskiego wobec roszczeń terytorialnych podnoszonych przez państwa nadbrzeżne wobec zatok okolonnych ich terytorium lądowym, jak i innych akwenów morskich zajmowanych jako wody historyczne, czy też włączanych w skład morskich wód wewnętrznych państwa w wyniku wyznaczenia systemów prostych linii podstawowych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Na moje pozostałe osiągnięcia naukowo-badawcze składa się dorobek szczegółowo przedstawiony w cz. II pkt A,B załącznika nr 4 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego (dalej: załącznik nr 4). Składają się na niego 43 publikacje naukowe, w tym 5 w języku angielskim. Obejmują one (poza monografią wymienioną wyżej w pkt 4b) współautorstwo podręcznika, prace redakcyjne, publikacje w recenzowanych czasopismach zagranicznych i polskich („*International Community Law Review*”, „*Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica*”, „*Studia Iuridica*”, „*Polish Review of International and European Law*”, „*Problemy współczesnego prawa międzynarodowego, europejskiego i porównawczego*”, „*Prawo międzynarodowe publiczne. Studia i materiały*”, „*Studia Bezpieczeństwa Narodowego*”, „*Nowoczesne systemy zarządzania*”, „*Homo Politicus*”) oraz artykuły i studia opublikowane w pracach zbiorowych wydawanych m.in. przez renomowane polskie wydawnictwa naukowe, w tym przez Wolters Kluwer Polska S.A., Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Liber, Bellona.

Odzwierciedleniem moich osiągnięć naukowych jest także udział w 28 konferencjach i seminariach naukowych, gdzie podczas 23 z nich wygłaszałem referat lub komunikat. Ich szczegółowy wykaz znajduje się w cz. II pkt. I załącznika nr 4. Podczas jednej z nich miałem również okazję przewodniczyć sesji naukowej. Międzynarodową współpracą naukową, oprócz publikowania artykułów w zagranicznych czasopismach naukowych, realizowałem także przez współorganizowanie na Uniwersytecie Warszawskim konferencji naukowych z udziałem przedstawicieli nauki reprezentujących renomowane zagraniczne ośrodki naukowe. Wykaz tych konferencji znajduje się w cz. III pkt. C załącznika nr 4.

Od strony merytorycznej mój dorobek naukowo-badawczy w zakresie prawa międzynarodowego publicznego można podzielić na trzy główne części tematyczne: po pierwsze, zagadnienia prawa dyplomatycznego ze szczególnym uwzględnieniem przywilejów dyplomatycznych; po drugie, problematyka prawa traktatów i po trzecie, zagadnienia prawa morza, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji zatok historycznych.

Po uzyskaniu stopnia doktora nauk prawnych moje pierwsze publikacje dotyczyły tematyki podjętej w monografii doktorskiej („*Status poczty dyplomatycznej. Studium prawnomiędzynarodowe.*” Liber, Warszawa 2003, 238 stron), a więc statusu prawnomiędzynarodowego poczty dyplomatycznej jako środka wykorzystywanego dla realizacji przywileju swobody komunikowania się misji dyplomatycznej. Kontynuacja tych zainteresowań zaowocowała poszerzeniem obszaru badawczego i doprowadziła do opublikowania szeregu publikacji naukowych, w tym: *Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych z 1961 roku jako wyraz kodyfikacji i „progresywnego rozwoju” prawa dyplomatycznego*, [w:] *Nauka i nauczanie prawa. Tradycja i przyszłość. Konferencja na dwóchsetlecie Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, 7 marca 2008 r.*, H. Izdebski (red.), Liber, Warszawa 2009, s. 145 – 163; *Przemyt zabytków jako nadużycie statusu poczty dyplomatycznej*, *Studia Bezpieczeństwa Narodowego* Nr 5, 2014 r., s. 493-511; *Swoboda porozumiewania się urzędu konsularnego określona w art.35 konwencji wiedeńskiej z 1963 roku w świetle prac przygotowawczych KPM ONZ*, [w:] *Wybrane zagadnienia współczesnego prawa konsularnego*, P.Czubik, W.Burek (red.). Instytut Multimedialny, Kraków 2014, s. 31-47. Jestem również jednym z redaktorów naukowych (wraz z Z.Galickim

i K.Myszona-Kostrzewą) monografii zatytułowanej: *50 lat konwencji wiedeńskiej – aktualna kondycja uregulowań dotyczących stosunków dyplomatycznych*, wydanej przez Stowarzyszenie Absolwentów WPiA UW, (Warszawa 2012, 252 stron), w której zająłem się przywilejem nietykalności pomieszczeń dyplomatycznych (*Nietykalność pomieszczeń zajmowanych czasowo przez kuriera dyplomatycznego*, [w:] *Ibidem.*, s.139 – 166). Zagadnienia prawa dyplomatycznego były również przedmiotem moich licznych wystąpień prezentowanych na konferencjach naukowych, których wykaz znajduje się w cz. II pkt. I załącznika nr 4.

Drugim obszarem badawczym, którym szerzej zajmowałem się w mojej działalności naukowej jest prawo traktatów. W tej części mojego dorobku naukowego chciałbym wyróżnić artykuły opracowane wspólnie w K.Karskim i wydane w zagranicznych i polskich czasopismach naukowych [*Effective Application of the Rule on Fundamental Change of Circumstances to Treaties Contravening the 1997 Polish Constitution*, *International Community Law Review*, Nr 17 (2015), s.68–94; *Treaty-Making Capacity of Components of Federal States from the Perspective of the Works of the UN International Law Commission*, *Polish Review of International and European Law*, Vol. 5, Issue 2 (2016), s.9-43.] oraz moje publikacje zamieszczone w monografiach, powstałych pod redakcją naukową Z.Galickiego, K.Myszony-Kostrzewy i moją, stanowiących efekt rozważań dwóch konferencji naukowych, które odbyły się na Uniwersytecie Warszawskim w roku 2009 i 2010 i szczegółowo zajmowały się kwestiami prawa umów międzynarodowych. Byłem członkiem komitetów organizacyjnych tych konferencji, a zarazem pomysłodawcą pierwszego z tych wydarzeń naukowych. Pierwsza z tych publikacji stanowi analizę postanowień art.46 konwencji wiedeńskiej o prawie traktatów z 1969 roku [*Nieważność traktatu w świetle art.46 konwencji wiedeńskiej z 1969 roku a progresywny rozwój prawa międzynarodowego*, [w:] *40 lat minęło – praktyka i perspektywy Konwencji Wiedeńskiej o prawie traktatów*, Z.Galicki, T.Kamiński, K.Myszona-Kostrzewa (red.), Stowarzyszenie Absolwentów WPiA UW, Warszawa 2009, s.169 – 192], natomiast druga omawia skutki sprzeciwów zwykłych zgłoszonych do zastrzeżeń wniesionych do postanowień traktatu [*Skutki sprzeciwu zwykłego do zastrzeżenia mającego na celu wyłączenie stosowania przepisu wielostronnej umowy międzynarodowej*, [w:] *Manfred Lachs – wybitny prawnik świata*, Z.Galicki, T.Kamiński, K.Myszona-Kostrzewa (red.), Stowarzyszenie Absolwentów WPiA UW, Warszawa 2011, s. 209 - 229.]. Zagadnienia dotyczące prawa traktatów stanowią stały punkt moich badań naukowych, a poświęcone im artykuły powstawały także równoległe z pracami nad monografią poświęconą statusowi zatok historycznych. Jestem również autorem opinii naukowych z zakresu prawa traktatów, których wykaz znajduje się w cz. III pkt. M załącznika nr 4. Moje zainteresowanie problematyką prawa traktatów znajduje także odzwierciedlenie w prowadzonej przeze mnie działalności dydaktycznej, gdzie na podkreślenie zasługuje zwłaszcza wykład autorski „Prawo umów międzynarodowych”, który prowadzę nieprzerwanie od 2004 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

Trzecią wyróżnioną tematycznie częścią składową mojego dorobku naukowego jest problematyka prawa morza, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji zatok historycznych. Zagadnieniem tym zainteresowałem się już w podczas studiów na tle sporu dotyczącego statusu Wielkiej Syrty, a efektem moich ówczesnych dociekań był referat przedłożony na seminarium magisterskim. Jednak złożoność statusu prawnego zatok historycznych jako instytucji prawa zwyczajowego wymagała znacznie szerszej analizy praktyki państw. Kwestia ta zapadła mi w

pamięć i postanowiłem wrócić do tego tematu po ukończeniu mojej pracy doktorskiej z zakresu prawa dyplomatycznego. Problematyka okazała się tak interesująca i rozległa, że uznałem ją za oczywisty kierunek moich dalszych badań naukowych. Doprowadziły one do opracowania monografii *Status zatok historycznych. Studium prawnomiędzynarodowe*, Instytut Wydawniczy Europrawo Sp. z o.o., Warszawa 2018, którą wskazałem wyżej jako osiągnięcie naukowe w rozumieniu z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. (t.j. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789.). W ramach tego zakresu tematycznego opublikowałem również kilka artykułów i studiów, m.in.: *Historic Bays as a „Safety Valve” in Codification of the Law of the Sea*, *Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica*, Nr 31 - 32 (2014 - 2015), s. 51 – 62; *Some Remarks on the Legal Position of Bays According to UN Conventions on Law of the Sea. A Codification or Progressive Development of International law ?*, *Polish Review of International and European Law*, Vol. 2, Issue 3, 2013, s. 9-39; *The Status of Historic Bays in International Law. Libya’s Claim to the Gulf of Sidra*, *Studia Iuridica. Essays in International and European Law*, tom 54, 2012, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, s. 73-89; *Zatoki historyczne w orzecznictwie trybunałów międzynarodowych i sądów krajowych*, [w:] *Kierunki rozwoju współczesnego prawa międzynarodowego*, K.Karski (red.), Bellona, Warszawa 2015, s. 394-410; *System prostych linii podstawowych w pracach Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ*, [w:] *Prawo organizacji międzynarodowych wobec problemów współczesnego świata. Księga Jubileuszowa dedykowana Pani Profesor Genowefie Grabowskiej*, B.Mikołajczyk, J.Nowakowska-Małusecka (red.), Oficyna Wydawnicza Edward Mitek, Bydgoszcz-Katowice 2014, s. 97-111; *Status prawny zatok historycznych w świetle prac Komisji Prawa Międzynarodowego ONZ*, [w:] *Prawo międzynarodowe – teraźniejszość, perspektywy, dylematy. Księga Jubileuszowa Profesora Zdzisława Galickiego*, E.Mikos-Skuza, K.Myszona-Kostrzewa, J.Poczobut (red.), Wolters Kluwer Polska S.A., Warszawa 2013, s. 53-68; *Status prawnomiędzynarodowy zatoki Wielka Syrta*, [w:] *Prawo międzynarodowe i wspólnotowe wobec wyzwań współczesnego świata*, E.Dynia (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2009, s. 46 – 65. Publikacje te zawierają częściowe wyniki badań i analiz, które doprowadziły do opublikowania ww. monografii. Kwestia statusu morskich wód przybrzeżnych, w tym położenie zatok prawnych i zatok historycznych oraz wód przybrzeżnych zamkniętych systemem prostych linii podstawowych była również przedmiotem moich licznych wystąpień prezentowanych na konferencjach naukowych, których wykaz znajduje się w cz. II pkt. I załącznika nr 4.

W moim dorobku naukowym znajdują się również prace dotyczące innych, poza trzema głównymi nurtami moich zainteresowań badawczych, dziedzin prawa międzynarodowego, spośród których chciałbym wyróżnić publikacje dotyczące: zaangażowania ONZ w organizowanie i świadczenie pomocy humanitarnej (*Pomoc humanitarna w systemie Narodów Zjednoczonych – aspekty instytucjonalne*, [w:] *Pomoc humanitarna w świetle prawa i praktyki*, P.Grzebyk, E.Mikos – Skuza (red.), Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa 2016, s. 115-135), zgody osób pozbawionych wolności na przeniesienie ich do kraju pochodzenia zgodnie z konwencjami przyjętymi w ramach Rady Europy (*Zgoda skazanego na przekazanie go do kraju pochodzenia w świetle konwencji Rady Europy*, [w:] *Rada Europy – 60 lat na rzecz jedności europejskiej*, I.Głuszyńska, K.Lankosz (red.), Wyższa Szkoła Administracji, Bielsko Biała 2008, s. 85 – 95) oraz zastosowania środków odwetowych przy rozwiązywaniu sporów międzynarodowych (*Zastosowanie środków odwetowych w procesie rozwiązywania sporów*

międzynarodowych, [w:] *Praktyczne uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego*, B.Jagusiak, K Karski (red.), Wojskowa Akademia Techniczna, Warszawa 2017, s. 317-337). Warto także nadmienić, że jestem współautorem podręcznika [T.Kamiński, K.Myszona-Kostrzewa (współautor), S.Sawicki (red.), *Prawo międzynarodowe publiczne w pytaniach i odpowiedziach*, Lexis Nexis Polska Sp. z o.o., Wyd. I, Warszawa 2009, 379 stron (Wyd. II, Warszawa 2012, 388 stron] oraz opracowania zawierającego przykładowe pytania testowe z zakresu prawa międzynarodowego publicznego (T.Kamiński, K.Myszona-Kostrzewa (współautor), *Prawo międzynarodowe publiczne. Testy*, Lexis Nexis Polska Sp. z o.o., Wyd. I, Warszawa 2010, 125 stron).

Chciałbym również podkreślić, że dotychczasowy dorobek naukowo-badawczy starałem się w sposób świadomy i konsekwentny wypracowywać w ścisłym związku z prowadzoną działalnością dydaktyczną.

Tomasz Kamiński